

ELENA GORDIENKO*

VIỆC PHỤNG THỜ NHÀ VI KHUẨN HỌC ALEXANDRE YERSIN (1863-1943) Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

Tóm tắt: Bài viết này là kết quả của nghiên cứu việc phụng thờ một vị “thần” mới ở tỉnh Khánh Hòa, đó là nhà vi khuẩn học nổi tiếng người Pháp Alexandre Yersin (1863-1943), người đã khám phá ra trực khuẩn và vắc xin phòng chống bệnh dịch hạch. Việc phụng thờ Yersin bắt đầu từ ngôi mộ của ông ở ngoại ô thành phố Nha Trang. Yersin được thờ cúng như một vị thành hoàng trong tín ngưỡng dân gian Việt Nam cũng như là một vị Bồ tát trong Phật giáo Đại thừa mặc dù ông không phải là một Phật tử. Sự tôn kính dân gian này đã được Nhà nước Việt Nam ủng hộ: vào năm 2013 sự tích của Yersin đã được xuất bản, thể hiện những công lao to của ông, từ đó làm cơ sở cho việc thờ cúng ông như một vị thành hoàng. Ngoài ra, các nghi lễ thể tục được tổ chức, chứa đựng trong đó các khía cạnh tín ngưỡng bắt nguồn từ niềm tin của người Việt Nam về ảnh hưởng của linh hồn người đã chết đối với cuộc sống hàng ngày của người đang sống. Tác giả coi việc thờ cúng Yersin như một vị thần là một tín ngưỡng có tính nguyên hợp mới ở Việt Nam vào thời kỳ hậu thể tục hiện nay.

Từ khóa: Tín ngưỡng, thờ thần, thờ thành hoàng, Bồ tát, Yersin, Việt Nam.

* Giảng viên tại Trung tâm Nghiên cứu Tôn giáo (Center for the Study of Religion), Đại học Nhân văn Liên Bang Nga (Russian State University for the Humanities, RSUH), Miuskaya sq.6, Mátxcova, LB Nga.

Bài này đã được xuất bản bằng tiếng Nga: Гордиенко Е. В. Европейец во вьетнамском пантеоне: культ бактериолога Александра Йерсена (1863–1943) в современном Вьетнаме. *Вестник РГГУ. Серия «Литературоведение. Языкознание. Культурология»*. 2021 (9): 25-48. (Gordienko E V. A European in the Vietnamese pantheon. The cult of bacteriologist Alexander Yersin (1863–1943) in modern Vietnam. *RSUH/RGGU Bulletin: “Literary Teory. Linguistics. Cultural Studies”*, Series. 2021 (9). Pp. 25-48. (In Russ.)) URL: <https://doi.org/10.28995/2686-7249-2021-9-25-48>. Vào ngày 28 tháng 12 năm 2023, tạp chí này đã có văn bản đồng ý cho phép in phiên bản tiếng Việt của bài viết trên tạp chí Nghiên cứu Tôn giáo.

Ngày nhận bài: 03/11/2023; Ngày biên tập: 01/01/2024; Duyệt đăng: 15/01/2024.

1. Đặt vấn đề

Hàng năm vào ngày 01/3, tại thành phố Nha Trang diễn ra lễ tưởng niệm ngày mất của nhà khoa học Alexandre Yersin (*Alexandre Émile Jean Yersin*, 1863-1943), người Pháp gốc Thụy Sĩ. Yersin là một bác sĩ y khoa, nhà vi khuẩn học, nhà thám hiểm lừng danh Đông Dương và nghiên cứu nhiều lĩnh vực khoa học khác. Yersin được biết đến và đi vào lịch sử thế giới như một người hùng vì ông đã phát hiện ra trực khuẩn dịch hạch vào năm 1894 (mang tên theo ông là *Yersinia pestis*), cũng như nghiên cứu ra vắc-xin chống lại căn bệnh kinh hoàng với tỉ lệ lây nhiễm và tử vong cao này. Nhờ đó các trận dịch hạch hoành hành từ thời cổ đại đã chấm dứt, dù trước đó dịch bệnh đã bùng phát mạnh ở châu Á, trong đó có cả Việt Nam.

Ông đã dành phần lớn cuộc đời của mình sinh sống và làm việc ở Việt Nam. Theo di chúc của Yersin, sau khi qua đời ông được an táng tại ngoại ô thành phố Nha Trang. Điều đặc biệt ở đây là người dân địa phương thờ phụng ông như một vị Bồ tát theo Phật giáo Đại thừa và cũng như vị Thành hoàng theo tín ngưỡng dân gian. Để nghiên cứu sâu hơn về sự phụng thờ Yersin, tôi đã đến thăm một số địa điểm tại tỉnh Khánh Hòa gắn liền với cuộc đời và sự thờ phụng của người dân địa phương đối với ông (vào năm 2018 - 2019). Sau khi tìm hiểu nhiều tài liệu và nghiên cứu thực tế về việc thờ phụng Yersin, tác giả nhận thấy chủ đề này có nhiều nét độc đáo, cần được nghiên cứu nhiều hơn nữa với những phương diện khác nhau, qua đó giúp các nhà nghiên cứu và độc giả có cái nhìn tổng thể, bao quát hơn về sự thờ phụng của người dân địa phương đối với nhà khoa học Yersin.

Vào tháng 10/2018, tôi đã đến thăm mộ của Yersin, hai ngôi chùa Phật giáo gần đó, cùng với Bảo tàng Yersin ở Nha Trang nơi bán sách “Những mẩu chuyện về Yersin” của tác giả Nguyễn Gia Nùng (2016) bằng tiếng Việt và kỷ yếu hội thảo “Seminaire sur Yersin” bằng tiếng Pháp [Nguyễn Gia Nùng 2016; Seminaire sur Yersin 2005]. Ngoài những cuốn sách mua từ bảo tàng, tôi sử dụng các nguồn trên Internet: một bài về những vị thành hoàng mới phát hiện ở Việt Nam của tác giả Vũ Trường Giang (bằng tiếng Việt) [Vũ Trường Giang 2013] và phim tài liệu về cuộc đời của Yersin của đạo diễn Stéphane Kleeb¹.

Sau đó, một lần nữa vào ngày 01/3/2019 (lễ giỗ lần thứ 76 ngày mất của Yersin), tôi đã đến thăm những nơi thờ Yersin. Để nghiên cứu chi tiết hơn, tôi đã phỏng vấn nhân viên của Bảo tàng Yersin tham dự lễ tưởng niệm tại mộ của nhà khoa học, phỏng vấn nhà sư tại chùa Phật giáo Long Tuyên nơi thờ phụng Yersin, cũng như phỏng vấn những người dân lớn tuổi ở gần chùa. Qua đó, tôi đã thu thập được nhiều tư liệu quan trọng liên quan trực tiếp đến việc phụng thờ nhà khoa học Yersin.

Từ việc thờ phụng Yersin tác giả đã đặt ra một số câu hỏi: Tại sao nơi phụng thờ Yersin lại xuất hiện trong những ngôi chùa của Phật giáo? Việc phụng thờ Yersin chiếm vị trí nào trong hệ thống tín ngưỡng Việt Nam? Chúng ta có nên coi việc phụng thờ một người có nguồn gốc châu Âu là một sự lệch lạc, cho thấy sự khủng hoảng của hình thức truyền thống của tín ngưỡng? Hay việc thờ cúng vị thần mới này có thể được đánh giá là một bộ phận hữu cơ của tín ngưỡng truyền thống đang thay đổi trong điều kiện xã hội hiện nay? Sự tôn kính của người dân đối với Yersin tại mộ của ông là hoàn toàn thế tục hay như thế nào? Những khía cạnh của sự thờ phụng và sự tôn kính của người dân địa phương đối với Yersin có mối quan hệ với nhau như thế nào? Trước thực trạng về hậu thế tục hóa của người dân Việt Nam, có hay không vấn đề sự nguyên hợp hiện đại tín ngưỡng với Phật giáo cũng như sự tổng hợp của tôn giáo với thế tục. Ngoài ra, chúng ta cần xem xét vấn đề về sự giao thoa văn hóa từ thời kỳ hậu thuộc địa đến nay (vì người châu Âu được phụng thờ). Để khám phá chủ đề việc phụng thờ Yersin, tác giả tiếp cận, nghiên cứu và phân tích dựa trên ba hướng sau: 1) Bờ tạt Yersin; 2) Vị thành hoàng mới Yersin và sự tích của ông; 3) Các khía cạnh tín ngưỡng trong việc tôn kính mang tính thế tục về Yersin. Nhưng để giải đáp được những vấn đề này, chúng ta cần phải xem xét, phân tích trên nhiều phương diện khác nhau để có góc nhìn sâu sắc và toàn diện hơn về sự thờ phụng Yersin.

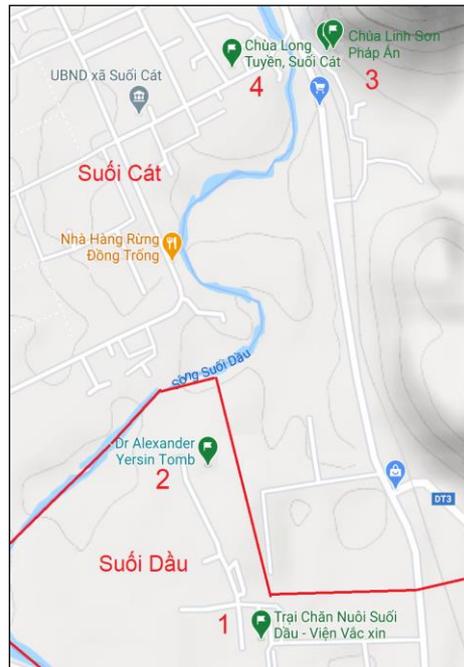
2. Nội dung

2.1. Đặc điểm, tính cách và những công lao lớn của Yersin

Yersin sinh ra và lớn lên ở Thụy Sĩ, học y khoa ở Đức và Pháp. Lúc 25 tuổi Yersin bảo vệ thành công luận án tiến sĩ về bệnh lao, và

vào năm 27 tuổi ông quyết định rời nước Pháp đến Đông Dương để làm việc với danh nghĩa là một bác sĩ và nhà khoa học. Ông đã nghiên cứu dịch bệnh ở nhiều nước như: Hồng Kông, Ấn Độ, Ma-đa-gát-xca... Trong thời gian từ năm 1891 đến năm 1943, Ông chủ yếu sống và nghiên cứu sinh học ở Nha Trang của An Nam (thuộc địa của Pháp lúc bấy giờ). Trái ngược hoàn toàn với sự bóc lột tàn ác của thực dân Pháp đối với nhân dân Việt Nam, Yersin lại nổi tiếng bởi tấm lòng khoan dung, đồng cảm và giúp đỡ người dân, đồng thời ông sống xa cách với những người Pháp khác ở Đông Dương (điều này có lẽ là do nguồn gốc Thụy Sĩ của ông và ông là người ngoan đạo Tin Lành). Ngoài ra, ông sống cô đơn trong suốt cuộc đời không có gia đình và con cái, cuộc đời gắn liền với những cống hiến vĩ đại cho khoa học².

Ngoài bệnh dịch hạch, Yersin còn phát hiện ra độc tố bạch hầu (cùng với Émile Roux); điều hành trường Y khoa Đông Dương nay là Đại học Y Hà Nội và các chi nhánh của Viện Pasteur tại Sài Gòn và Nha Trang; thành lập trại nghiên cứu thí nghiệm gần Nha Trang để sản xuất vắc-xin phòng bệnh dịch hạch và các bệnh khác cũng như nghiên cứu nông nghiệp. Chính Yersin là người đầu tiên trồng cao su ở Việt Nam, nhờ đó công ty Michelin của Pháp sản xuất lốp xe từ nguyên liệu thô của Việt Nam. Ông cũng trồng các cây thuốc mới ở Việt Nam điển hình như cây canh-ki-na (Cinchona) để sản xuất thuốc trị sốt rét ở vùng nhiệt đới trước khi các loại thuốc tổng hợp hiện đại ra đời. Yersin là người đầu tiên khởi xướng nghề thú y châu Âu tại Việt Nam. Một thành tựu quan trọng khác của Yersin là phát hiện ra cao nguyên Lâm Viên và đề xuất với Toàn quyền Đông Dương Paul Doumer thành lập



thành phố Đà Lạt ở miền núi cách Nha Trang 130 km. Nhờ khí hậu ôn hòa, Đà Lạt đã trở thành một nơi nghỉ ngơi thoát khỏi khí hậu nhiệt đới đối với người Pháp.

Trong những năm tháng sống ở Việt Nam, Yersin nắm vững tiếng Việt, nhưng không theo lối sống của người Việt. Ông mặc trang phục châu Âu và đội mũ, cho xây dựng các tòa nhà với kiến trúc châu Âu để phục vụ cuộc sống và làm việc, ông lái xe ô tô và đề xuất xây dựng một sân bay ở Nha Trang. Yersin qua đời vào lúc 80 tuổi và được an táng tại ngoại ô Nha Trang, mộ của ông ở trên gò ngoại ô trại Suối Dầu. Các văn phòng của Yersin vẫn tồn tại cho đến ngày nay, văn phòng chính được xây dựng vào năm 1895, nay là Bảo tàng Yersin (địa chỉ số 8 đường Trần Phú)³. Vào năm 1904 bên cạnh văn phòng này Yersin thành lập chi nhánh Viện Pasteur; văn phòng thứ hai được xây dựng tại xã Suối Cát huyện Cam Lâm ngày nay cách Nha Trang 20 km (Ảnh 1), văn phòng này gần trại nghiên cứu thí nghiệm Suối Dầu do Yersin thành lập vào năm 1896, nay là Viện vắc xin⁴, văn phòng tại xã Suối Cát được sử dụng làm tòa nhà hành chính, vào năm 1958 (tức là 15 năm sau) tòa nhà chuyển thành một ngôi chùa Linh Sơn Pháp Ấn. Văn phòng thứ ba là một ngôi nhà gỗ kiểu Thụy Sĩ được xây dựng trên núi ở độ cao hơn 1500 m (cách Nha Trang 50 km), hiện nay là lãnh thổ của Khu bảo tồn thiên nhiên Hòn Bà.

2.2. Bồ tát Yersin

Tại xã Suối Cát, hai ngôi chùa thờ Yersin được cúng như một vị Bồ tát. Đó là chùa Linh Sơn Pháp Ấn và chùa Long Tuyên.

Chùa Linh Sơn Pháp Ấn (Ảnh 2) có hai tòa nhà chính: chùa cũ, tức là văn phòng của Yersin, và chùa mới được xây dựng vào năm 2017, bàn thờ Yersin được đặt trong chùa cũ. Tòa nhà này có một tấm biển với tên chùa được viết bằng chữ Hán: 靈山法印寺 (Linh Sơn Pháp Ấn tự), ở dưới tấm biển này có dòng bằng chữ tiếng Việt: *Xin thường niệm: A Di Đà Phật “Giữ tim thiện, thế giới hòa bình”*. Vào năm 2020 (sau khi chúng tôi đến thăm chỗ này) văn phòng Yersin đã được sửa chữa, vì vậy nội thất của chùa bao gồm bàn thờ Yersin chuyển sang một gian hàng tạm thời gần đó. Nội thất của chùa đơn sơ, ngoài các bàn thờ Phật và các vị Bồ tát, còn có một thư viện nhỏ. Vào ngày

lễ giỗ Yersin (ngày 01/3/2019) trên bàn thờ có nhiều lễ vật do các nhà sư, các vị khách đến từ Viện Pasteur và từ Trung tâm Bảo tồn di tích tỉnh Khánh Hòa dâng lên⁵. Lễ vật bao gồm hoa, trái cây, đồ ngọt, nước, trầu món thịt và rượu (được chấp nhận trên bàn thờ của tín ngưỡng dân gian, nhưng không được phép trên bàn thờ Phật). Ngoài ra, theo Nguyễn Gia Nùng, trên bàn thờ Yersin trưng bày sản phẩm châu Âu là bánh mì và phomai [Nguyễn Gia Nùng 2016: 186-187], nhưng tôi không thấy những vật phẩm này.



Ảnh 1. Các địa điểm gắn liền với việc phụng thờ Yersin tại xã Suối Cát và Suối Dầu (bản đồ của tác giả dựa vào Google Maps)¹.



Ảnh 2. Văn phòng của Yersin tại xã Suối Cát, nay là chùa cũ Linh Sơn Pháp Ấn (tòa nhà màu vàng) và chùa mới được xây dựng vào năm 2017. Bàn thờ của Yersin ở trong chùa cũ vào ngày giỗ. Ảnh của tác giả. Ngày 01.03.2019.

Chùa Long Tuyên (Ảnh 3) ở xã Suối Cát giữa các nhà dân ở cuối đường bên sông Suối Dầu. Ngôi chùa này được xây dựng vào năm 1969, trước đó ở vị trí này đã có một ngôi chùa cũ. Vào ngày giỗ bàn thờ Yersin và các bàn thờ khác cũng được trang trí bằng hoa và trái cây. Chùa Long Tuyên là công trình cũ, quy mô không lớn, nhưng vẫn có sự cách tân: vào năm 2012 tượng Bồ tát Quan Âm cao 5 mét được đặt bên cạnh chùa⁶.



Ảnh 3. Chùa Long Tuyên. Bàn thờ của Yersin.
Ảnh của tác giả. Ngày 01.03.2019.

Khi nói về Bồ tát, thì chúng ta phải phân biệt Bồ tát hiền thánh (như Quan Âm) và Bồ tát phàm phu (tu sĩ hoặc cư sĩ). Liên quan đến Yersin, ông được thờ cúng như một vị Bồ tát phàm phu. Cho nên chúng ta sẽ xem xét con đường và lý tưởng Bồ tát đối với tu sĩ và cư sĩ. Phật giáo đã hình thành khái niệm về Bồ tát rất sớm, nhưng Bồ tát có ý nghĩa đặc biệt trong trường phái Đại thừa. Con đường của Bồ tát (cứu độ mọi chúng sinh) đã trở nên quan trọng hơn hẳn con đường của A-la-hán (cứu độ cá nhân). Trong lịch sử Phật giáo Việt Nam có tu sĩ đi theo con đường của Bồ tát phàm phu. Tác phẩm “Thiền uyển tập anh” (禪苑集英) được sưu tập vào thế kỷ XIV có sự tích các vị Thiền sư như: Thiền sư Viên Chiếu (999-1090) là “người trong hàng thiện Bồ tát” [Thiền uyển tập anh 1976: 30] và Thiền sư bà Diệu Nhân (1042-1113) “xuống tóc xuất gia, đến thọ Bồ tát giới” và sau đó trở thành trụ trì tại ni viện [Thiền uyển tập anh 1976: 145].

Một người Phật tử chọn con đường của Bồ tát thì phải từ chối lên cõi Niết bàn để mang lợi ích đến tất cả chúng sinh, Bồ tát là một người giác, hữu tình và đồng tình⁷. Ở Việt Nam nói rằng một người hay giúp đỡ người khác lúc khó khăn là người có tâm Bồ tát⁸. Tuy nhiên, theo Phật giáo, chỉ là Phật tử mà hy sinh thân mình để cứu người khác mới có thể trở thành một vị Bồ tát. Song Yersin không phải là một Phật tử, vậy làm thế nào mà ông có thể được thờ cúng như một vị Bồ tát? Và việc thờ phụng Yersin như một vị Bồ tát vào khoảng thời gian nào? Hoàn cảnh lịch sử đã góp phần vào việc này. Sau Kháng chiến chống thực dân Pháp kết thúc vào năm 1954, mặc dù có sự đàn áp của chế độ

của Ngô Đình Diệm nhưng các tổ chức Phật giáo tại miền Nam Việt Nam vẫn hoạt động mạnh mẽ. Sau cái chết của Ngô Đình Diệm năm 1963, Phật giáo có một thời kỳ hoàng kim kéo dài cho đến năm 1975 khi Đảng Cộng sản thống nhất đất nước Việt Nam [Salemink 1995; Dietrich 2012]. Chính trong thời kỳ này đã chuyển sự phụng thờ dân gian đối với Yersin thành sự thờ cúng ông như một vị Bồ tát.

Tác giả đã hỏi một nhà sư của chùa Long Tuyên về lý do của sự thờ cúng Yersin như một vị Bồ tát. Theo nhà sư, dân làng nhớ công lao của Yersin, vì ông đã trồng cao su, các loại cây thuốc và chữa bệnh giúp người dân địa phương. Hơn nữa, ông không có gia đình, theo lời của nhà sư, gia đình ông sống ở nước Pháp (có lẽ nhà sư nói về mẹ của Yersin sống ở Thụy Sĩ và bố của Yersin mất sớm). Một số kết luận quan trọng có thể rút ra từ câu trả lời này. Thứ nhất, các Phật tử đánh giá cuộc đời của Yersin là con đường đạo đức và khổ hạnh, cho nên coi ông là một vị Bồ tát. Khía cạnh quan trọng của con đường này là sự giúp đỡ về y tế cho cư dân địa phương (ông áp dụng các phương pháp y học châu Âu). Thứ hai, công lao của Yersin trong việc thành lập trại nghiên cứu và trồng các loại giống cây mới rất có ích đối với cư dân địa phương. Theo truyền thống Việt Nam, các vị lập nên làng, xóm hoặc dạy dân cư các nghề mới được đồng đạo người dân quý mến thì sau khi qua đời thường sẽ được người dân địa phương phụng thờ như thành hoàng làng. Vậy, việc lẫn lộn giữa hai khái niệm này - công lao Phật giáo và công lao của vị thành hoàng - có lẽ bắt nguồn từ tính nguyên hợp điển hình cho hệ thống tôn giáo vùng Viễn Đông. Công lao của vị thánh có thể được diễn giải khác nhau theo quan điểm của Phật giáo Đại thừa và quan điểm tín ngưỡng, nhưng hai cách hiểu này không mâu thuẫn và không loại trừ nhau. Chính vì vậy, Phật giáo và tín ngưỡng cần được xem xét có mối liên hệ chặt chẽ với nhau. Đặc biệt là việc thờ cúng thần là tín ngưỡng cổ xưa nhất của người Việt, làm cơ sở cho các tôn giáo khác.

2.3. Vị thành hoàng mới Yersin và sự tích về ông

Sự phụng thờ thần Yersin như thành hoàng được hình thành chính tại mộ của ông (Ảnh 4). Theo tác giả, nếu Yersin được chôn cất ở Pháp hoặc Thụy Sĩ thì chắc chắn sự phụng thờ này sẽ không được hình thành. Tác giả luận giải cho giả thiết này bằng cách tham khảo các tài liệu về truyền thống của Việt Nam.



Ảnh 4. Mộ của Yersin vào ngày lễ giỗ.
Ảnh của tác giả. Ngày 01.03.2019.

Nhà truyền giáo Pháp Léopold Cadière (1869-1955) đã đề cập đến bản chất của tín ngưỡng Việt Nam (khác biệt với Ki tô giáo) như sau:

Tôn giáo thực sự của người An Nam là tín ngưỡng thờ cúng thần. Tín ngưỡng dân gian không có lịch sử do nó đã tồn tại từ khi dân tộc mới xuất hiện. <...> Đời sống tín ngưỡng của người An Nam thuộc mọi tầng lớp xã hội đều dựa trên niềm tin sâu xa vào ý thức rằng các thần cư ngụ ở khắp mọi nơi. <...> Và những thần này rải rác khắp nơi không phải là không hoạt động. Họ can thiệp vào cuộc sống của người và đến số phận của người [Cadière 1992: 6].

Chính niềm tin vào sự ảnh hưởng của thần linh đến cuộc đời sống của người đang sống, thúc đẩy chăm sóc mộ, tháp nhang, có các lễ tại mộ và trên bàn thờ. Nếu không có vật lễ thì thần bị đói và có thể làm hại cho người sống⁹. Trong trường hợp người qua đời mà không có người thân, thì những người hàng xóm thực hiện nghi lễ. Yersin

không lập gia đình cho nên cư dân địa phương và những tổ chức công cộng phải chăm sóc mộ của ông để tránh hành động trả thù của thần đói. Thêm vào đó, người Việt mong đợi sự bảo trợ của thành hoàng từ một người xuất chúng khi qua đời. Thường thì thành hoàng là người lập làng hoặc là tổ nghề¹⁰. Trong trường hợp của Yersin, chúng ta thấy rằng một lý do quan trọng khiến ông được thờ cúng là ông thành lập trại Suối Dầu và trồng các loại cây nông nghiệp mới, đặc biệt là vì trại này vẫn đang hoạt động thành công. Tuy nhiên, tác giả nhấn mạnh rằng việc phụng thờ thờ thần Yersin chỉ xuất hiện sau khi ông qua đời và được chôn cất tại ngoại ô Nha Trang.



Ảnh 5. Lễ tại mộ của Yersin. Khung hình từ phim tài liệu “Ngài Yersin vĩ đại” (2014)¹¹.

Các nghi lễ tại mộ của Yersin được tổ chức trên bàn thờ trong ngôi chùa nhỏ, nghi lễ này tương ứng với nghi lễ tại đình làng (Ảnh 5). Theo nhà nghiên cứu Vũ Trường Giang, việc thờ cúng Yersin như một vị thành hoàng cũng diễn ra ở đình của xã Suối Cát¹²:

Người giữ đình giới thiệu: “Hàng năm, chúng tôi đều tổ chức hội đình để tưởng nhớ công ơn bác sĩ A.Yersin đã khai phá vùng đất này. Chúng tôi chọn người làm vị thành hoàng làng, thờ phượng trong đình và cúng kính người theo phong tục cúng đình ở Việt Nam” [Vũ Trường Giang 2013].

Một đặc điểm điểm nổi bật nữa của việc thờ cúng Yersin là lịch lễ: ngày 01/3 (ngày mất) và ngày 22/9 (ngày sinh) theo Dương lịch, mặc dù các lễ thờ các vị thần khác được tổ chức theo Âm lịch.

Vậy, các nhà cầm quyền và nhà chức trách có thái độ như thế nào đối với việc phụng thờ Yersin? Tỉnh Khánh Hòa chỉ thuộc quyền cai trị của Đảng Cộng sản vào năm 1975 và chính sách chống mê tín dị đoan do Đảng thực hiện tích cực nhất vào những năm 1950-1960 ở miền Bắc [Malarney 2002: 41-51], nên ít có ảnh hưởng đến làng xã của tỉnh Khánh Hòa. Vào những năm Đổi mới nhà cầm quyền bắt đầu ủng hộ tín ngưỡng, tôn giáo, nhất là Phật giáo và Công giáo. Theo nhà nghiên cứu Oscar Salemink, Nhà nước coi tín ngưỡng tôn giáo là chỗ dựa của chế độ chính trị và một nguồn lực ý thức cần thiết để bù đắp khủng hoảng của hệ tư tưởng Mác-Lênin [Salemink 1995: 47]. Chính trong điều kiện đó, việc phụng thờ Yersin cũng được Nhà nước ủng hộ. Năm 1991, mộ của ông được công nhận là di tích có tầm quan trọng quốc gia (trường hợp duy nhất đối với một người nước ngoài). Vào năm 2013, xuất bản sự tích của Yersin liệt kê những công lao của ông làm cơ sở cho việc thờ cúng Yersin như một vị thành hoàng, các sự kiện trong cuộc đời của Yersin cũng được miêu tả một cách nghệ thuật và nhấn mạnh phẩm chất anh hùng của ông.

Tác giả sự tích của Yersin là Vũ Trường Giang (đã được đề cập ở trên). Ông là cá bộ của Khoa Dân tộc và tôn giáo thuộc Học viện Chính trị - Hành chính khu vực I. Vũ Trường Giang viết về các vị thành hoàng mới được suy tôn ở Việt Nam, trong đó cũng là Phan Thế Phương (1934-1991) và Nguyễn Tạo (1905-1994). Bài này mang tính chất khoa học ứng dụng và nhằm xây dựng các quy phạm hành chính. Theo Vũ Trường Giang thì:

Ngày nay, cùng với sự phát triển của xã hội, nhiều hoạt động tín ngưỡng đang được phục hồi, phát triển. Vì thế, để duy trì và phát huy tín ngưỡng Thành hoàng làng cần có cái nhìn đầy đủ về nó, trên cơ sở đó rút ra những mặt cần phát huy, những mặt cần hạn chế, nhằm thực hiện việc xây dựng một nền văn hoá tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc [Vũ Trường Giang 2013].

Ngoài ra, sự kiện trong cuộc đời của Yersin được miêu tả một cách nghệ thuật. Tác giả nhấn mạnh phẩm chất anh hùng của Yersin. Vì vậy, bài này rất giống sự tích cổ đại về thành hoàng gọi là thần tích (神蹟). Ví dụ, đây là một đoạn kể về Yersin thành lập thành phố Đà Lạt:

“...các miền rừng núi dọc dãy Trường Sơn còn là những vùng bí hiểm, chưa được khai khẩn, ngoài các tộc người thiểu số, chưa ai đặt chân đến vùng đất hoang vu ấy. Vậy mà một người ngoại quốc như A.Yersin, đơn thân độc mã dám dấn thân vào miền rừng sâu nước độc, bất chấp cả dã thú và sự giết người của dân địa phương, thì thật mạo hiểm phi thường”.

Sau ba cuộc thám hiểm liên tiếp, ngày 21/6/1893, A.Yersin khám phá ra Cao nguyên Lâm Viên và Ông đã đề xuất chọn vùng đất này làm nơi nghỉ dưỡng [Vũ Trường Giang 2013].

Có lẽ Yersin có hướng dẫn viên không chỉ là người Việt mà còn dân tộc thiểu số miền núi. Tất nhiên Yersin, như là một người sinh ở vùng núi Thụy Sĩ, nhiệt tình khám phá các dãy núi của tỉnh Khánh Hòa và khu vực xung quanh, đồng thời đánh giá điều kiện khí hậu và được chọn chỗ để xây dựng khu nghỉ dưỡng và trung tâm nông nghiệp¹³. Vũ Trường Giang đã thêm những chi tiết anh hùng phong phú tính cách của Yersin và bổ sung nét nam tính với mục đích thánh hóa thần mới. Chính sự sưu tầm, nghiên cứu của Vũ Trường Giang từ Học viện Chính trị - Hành chính thực hiện một cách chi tiết, tỉ mỉ đã góp phần vào việc phụng thờ Yersin hình thành trong khuôn khổ của tín ngưỡng thờ thành hoàng truyền thống.

Theo tác giả, Yersin được công nhận như một vị thành hoàng vì Nhà nước Việt Nam có truyền thống quản lý tín ngưỡng, tôn giáo. Trong nhiều thế kỷ, các quan chức địa phương đã báo cáo với Triều đình về những thần được phụng thờ. Triều đại Hậu Lê đã phê duyệt các thần, biên soạn những sự tích, đưa ra sắc phong gửi về các làng, xã và từ chối “Tà thần” (Thần bán lợn, Thần rét, Thần chết ghen...) [Nguyễn Minh Tường 2013: 99]. Bây giờ Nhà nước, khi khuyến khích việc phụng thờ Yersin, tạo ra ranh giới giữa các thực hành tín ngưỡng chấp nhận được trong không gian công cộng và thực hành tín ngưỡng bên lề (chỉ có thể áp dụng trong không gian riêng tư). Nhu cầu này phát hiện đặc biệt ở miền Nam, xa từ thủ đô Hà Nội, nơi mà nhà nghiên cứu thấy xu hướng vi phạm các truyền thống thực hành tín ngưỡng [Salemink 2015].

2.4. Các khía cạnh tín ngưỡng trong việc tôn kính thể tục đối với Yersin

Nhà nước khuyến khích việc phụng thờ Yersin và ủng hộ các nghi lễ thể tục để tôn kính nhà khoa học này. Lễ thể tục này được tổ chức bằng Hội ái mộ A. Yersin tỉnh Khánh Hòa thành lập vào năm 1992¹⁴. Ban tổ chức hội tập hợp những người tham gia nghi lễ: cán bộ, nhân viên của Viện Pasteur, Bảo tàng Yersin, trại Suối Dầu, các trung tâm y tế khác gồm cả Phòng khám bệnh từ thiện A. Yersin, cũng như đại diện Bộ Y tế đến tham dự buổi lễ thể tục này. Vào giờ 7h30 ngày 01/03/2019 Lễ dâng hương tại tượng đài Yersin ở trung tâm thành phố Nha Trang bắt đầu, một tiếng sau nghi lễ tiếp tục tại mộ Yersin (Ảnh 4). Ban tổ chức buổi lễ đọc những công lao, thành tích của Yersin, sau đó Bộ trưởng Bộ Y tế Bà Nguyễn Thị Kim Tiến phát biểu bằng tiếng Pháp:

Bác sĩ Alexandre Yersin! Hôm nay là ngày 01/03. Chúng tôi là phái đoàn của Bộ Y tế <...> phục hồi sức khỏe trên khắp đất nước Việt Nam. Chúng tôi ở đây để cảm ơn ông và nhắc lại sự đóng góp của ông cho cuộc sống của người dân Việt Nam và cho hệ thống bảo vệ chăm sóc sức khỏe Việt Nam. Chúng tôi ở đây để cảm ơn ông một lần nữa và chúc ông tiếp tục ủng hộ chúng tôi, những người Việt Nam nói chung và đặc biệt lĩnh vực y tế để đẩy mạnh dịch vụ của ông cho người Việt Nam. Cảm ơn ông!¹⁵

Trước đây Bà Nguyễn Thị Kim Tiến du học ở Pháp (tại Đại học Bordeaux) và sau đó làm Viện trưởng Viện Pasteur thành phố Hồ Chí Minh. Cho nên Bà phát biểu như một người kế tục nghề nghiệp. Ngoài ra, lời kêu gọi của Bà bằng tiếng Pháp trên mộ của Yersin với lòng biết ơn và sự cầu mong sự ủng hộ có thể được coi là một hành động tín ngưỡng (lời kêu gọi thần) chứ không phải là phát biểu thể tục. Bà Nguyễn Thị Kim Tiến sử dụng đại từ nhân xưng ngôi thứ hai “vous” (ông) để nói với Yersin, hình như thần của ông đến mộ hoặc bàn thờ nhân dịp lễ giỗ. Đồng thời, người tham gia vào buổi lễ tại mộ của Yersin không nói về ông như một vị thành hoàng hoặc như một vị Bồ tát. Song, sau buổi lễ họ đi thăm viếng cả hai ngôi chùa có bàn thờ của Yersin.

3. Kết luận

Việc thờ cúng Yersin như một vị thần có thể xem là một tín ngưỡng có tính nguyên hợp mới vào thời hậu thế tục. Tất cả những người phụng thờ và tôn kính Yersin đều tin rằng sau khi ông chết, linh hồn ông vẫn tồn tại, rằng người có khả năng giao tiếp với ông để xin ủng hộ và cầu bình an. Trong tín ngưỡng nguyên hợp này có thể tách ra ba khía cạnh: vị Bồ tát, vị thành hoàng và nhà bác học vĩ đại được tôn kính¹⁶.

Niềm tin thần linh của người dân Việt Nam là một phần của thuyết vật linh thật cổ đại rất là phổ biến tại khu vực Đông Á và Đông Nam Á. Niềm tin này là cơ sở của các tín ngưỡng và tôn giáo hiện có ở Việt Nam. Theo tác giả, chính là niềm tin vào thần Yersin đã hình thành các khía cạnh khác nhau của sự phụng thờ ông, tức là việc thờ cúng tại chùa và việc tôn kính thế tục. Đây là một trường hợp tín ngưỡng có tính đặc biệt vì đối tượng thờ cúng là một người châu Âu. Hơn nữa, người châu Âu này theo Tin Lành và không theo Phật giáo, nhưng vẫn trở thành một vị Bồ tát phàm phu. Thêm vào đó, một vị thành hoàng không thể được thờ như một vị Bồ tát¹⁷. Cho nên thần Yersin đang nổi bật cả từ vòng thành hoàng, cả từ vòng Bồ tát phàm phu. Theo ý kiến của tác giả, tín ngưỡng Yersin xuất hiện như một công trình hoàn toàn mới trong hệ thống tín ngưỡng tôn giáo Việt Nam.

Qua bài phân tích trên tác giả đưa ra một số nét đặc trưng của việc phụng thờ Yersin. Thứ nhất, việc phụng thờ Yersin có tính chất địa phương, gắn liền trực tiếp với các giai đoạn của cuộc đời ông và với mộ của ông, đặc điểm này là nét đặc trưng của việc thờ cúng thành hoàng. Thứ hai, về khía cạnh Phật giáo và thế tục có chung quan niệm về hữu thể có tính chất linh thiêng còn tồn tại sau khi Yersin qua đời và hữu thể này có thể ảnh hưởng đến cuộc sống của người đang sống. Thứ ba, theo tác giả, việc thờ cúng Yersin theo kiểu Phật giáo phát hiện vào những năm 1963-1975 khi các tổ chức Phật giáo phát triển nhanh chóng ở miền Nam Việt Nam và quá trình này đang tiếp tục vào thời hậu thế tục (kể từ cuối thế kỷ XX). Chính thời hậu thế tục này là một giai đoạn mới tạo ra sự pha trộn kỳ lạ giữa thực hành thế tục và tôn giáo (như lời kêu gọi của Bộ trưởng Bộ Y tế đối với thần Yersin).

Theo quan điểm của tác giả, sự kiện chôn cất Yersin ở ngoại ô trại Suối Dầu trở thành xuất phát điểm cho việc phụng thờ ông, vì trong những năm lâu dài sống ở Việt Nam ông có nhiều cống hiến đối với thành phố Nha Trang, với các làng, xã bên cạnh và cả đất nước Việt Nam. Theo người Việt Nam, sau khi chết, linh hồn của một người xuất chúng có thể ảnh hưởng tích cực đến cuộc sống của người đang sống và thậm chí bảo trợ làng xã, đặc biệt là thần của người lập làng và lập nghề ở làng này. Do đó, người dân địa phương ở Suối Dầu và Suối Cát bắt đầu thờ cùng Yersin như một vị thành hoàng và thực hiện lễ giỗ truyền thống tại mộ của ông. Mặc dù thờ phụng người châu Âu và theo đạo Tin Lành là một sự “khác lạ” trong hệ thống tín ngưỡng Việt Nam, nhưng sự phụng thờ ông hoàn toàn phù hợp với khuôn khổ tín ngưỡng truyền thống Việt Nam trong điều kiện xã hội luôn luôn thay đổi. Tác giả cho rằng sự xuất hiện của một thần mới là một giai đoạn quan trọng trong sự phát triển của tín ngưỡng Việt Nam, vị thành hoàng mới chứng minh về sức sống của những ý tưởng truyền thống mặc dù có những năm Việt Nam thực hiện chính sách chống mê tín dị đoan.

Theo di chúc, Yersin muốn được chôn cất ở trại Suối Dầu. Vậy, trước khi qua đời ông có nghĩ rằng sẽ trở thành một đối tượng thờ cúng không? Theo ý kiến tôi là không. Ông hiểu biết rõ các phong tục và truyền thống của người dân Việt Nam và cũng không thể tưởng tượng rằng mình sẽ trở thành một vị thần sau khi qua đời./.

CHÚ THÍCH:

- 1 Phim tài liệu “Ngài Yersin vĩ đại” (“Alexandre Yersin: Ce n'est pas une vie que de ne pas bouger”) (2014), Phần 1. URL: <http://youtu.be/SHLuiEznn6k> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 2 Hiện nay, sự tôn kính của Yersin có thể được ảnh hưởng bởi hình tượng của Hồ Chí Minh cũng không có gia đình và đã cống hiến cả cuộc đời của mình để tạo ra một nhà nước Việt Nam hiện đại.
- 3 Thông tin về Bảo tàng Yersin xem trên trang web của Viện Pasteur Nha Trang: <http://pasteur-nhatrang.org.vn/noidung.aspx?id=1420&idd=acf54dfa7d> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 4 Chi tiết hơn về Viện vắc xin và sinh phẩm y tế (IVAC) xem: <http://www.ivac.com.vn/> (truy cập ngày 26.01.2023).

- 5 Về Trung tâm bảo tồn di tích tỉnh Khánh Hòa xem: <http://ditichkhanhhoa.org.vn> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 6 Xem bài “Khánh Hòa: Chùa Long Tuyền Lễ an vị tôn tượng Bồ tát Quan Âm” (27.11.2012). URL: <https://nguoiphattu.com/tin-tuc/mien-nam/4946-khanh-hoa-chua-long-tuyen-le-an-vi-ton-tuong-bo-tat-quan-am.html> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 7 Về lý tưởng Bồ tát trong Đại thừa xem: [Oldmeadow 1997].
- 8 Xem bài “Phật, Bồ Tát là gì? Có bao nhiêu vị Phật, Bồ Tát?” trên trang web “PhatGiao.org.vn” của Giáo hội Phật giáo Việt Nam: <https://phatgiao.org.vn/amp/phat-bo-tat-la-gi-co-bao-nhieu-vi-phat-bo-tat-d39529.html> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 9 Đối với các nghiên cứu bằng tiếng Anh, xem quyển sách của S.K.Malarney đã mô tả các nghi lễ của người Việt [Malarney 2002].
- 10 Về thành hoàng và tổ nghề xem [Nguyễn Duy Hình 1996; Nguyễn Vinh Phúc, Nguyễn Duy Hình 2009: 61-64, 127-132].
- 11 Xem phim của Stéphane Kleeb “Ngài Yersin vĩ đại” (tên gốc là “Alexandre Yersin: Ce n'est pas une vie que de ne pas bouger”, 2014), T.1. URL: <https://youtu.be/SHLuiEznn6k> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 12 Theo bài của Trung tâm bảo tồn di tích tỉnh Khánh Hòa, đình của xã Suối Cát có bàn thờ của Thiên Y A Na và Kim Tinh Thần Nữ. URL: <https://ditichkhanhhoa.org.vn/index.php/2018/04/12/dinh-khanh-thanh/> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 13 Toàn quyền Đông Dương thuộc Pháp Paul Doumer giao phó Yersin tìm chỗ ở miền núi để xây dựng một khu nghỉ mát, giống như các thành phố Anh ở miền bắc Ấn Độ là Shimla và Darjeeling. Xem [Guérin, Seveau, 2009: 157].
- 14 Về Hội ái mộ Alexandre Yersin xem: <http://hoiaimoyersinkhanhhoa.vn/> và <https://www.facebook.com/HoiaimoAlexandreYersin> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 15 Xem phát biểu của Bà Nguyễn Thị Kim Tiên bằng tiếng Pháp tại phim “Lễ tưởng niệm 76 năm ngày mất của bác sĩ A. Yersin (01.03.2019)”. URL: <https://youtu.be/pcbFJJ3XHk> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 16 Yersin có thể được coi là người lập nghề mới là y học châu Âu ở Việt Nam. Cho nên chung tôi có thể tách ra một khía cạnh nữa: thờ cúng tiên sư.
- 17 Xem chi tiết trên trang web “PhatGiao.org.vn”: *Phật, Bồ Tát là gì? Có bao nhiêu vị Phật, Bồ Tát?* URL: <https://phatgiao.org.vn/amp/phat-bo-tat-la-gi-co-bao-nhieu-vi-phat-bo-tat-d39529.html> (truy cập ngày 26.01.2023).

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Cadière 1992 – Cadière L. *Croyances et Pratiques religieuses des Vietnamiens*. Tome I. Paris: L'École Française d'Extrême Orient, 1992.

2. Dietrich 2012 – Dietrich A. *The Roots of Interbeing: Buddhist Revival in Vietnam*. The Ninth International Buddhist Conference on the United Nations Day of Vesak (Bangkok, 31st May to 2nd June 2012). URL: <http://www.undv.org/vesak2012/iabudoc/12DietrichFINAL.pdf> (truy cập ngày 26.01.2023).
3. Vũ Trường Giang 2013 – Vũ Trường Giang. *Về ba Ông thành hoàng mới được suy tôn ở Việt Nam*. Thông báo văn hóa 2011-2012. Hà Nội, Tri thức, 2013. URL: http://vncvanhoa.vass.gov.vn/noidung/doituongnghiencuu/vanhoadangian/Lists/tinnguongtongiao/View_Detail.aspx?ItemID=12 (truy cập ngày 26.01.2023).
4. Guérin, Seveau 2009 – Guérin M., Seveau A. *Auprès du Tigre sur les hauts plateaux de l'Indochine*. Les mémoires de Pierre Dru, garde principal sur la route du Lang Bian en 1904. In: *Outre-mers*, Tome 96, N° 362-363, 2009. *L'Atlantique Français*. pp. 155-192. URL: www.persee.fr/doc/outre_1631-0438_2009_num_96_362_4387 (truy cập ngày 26.01.2023).
5. Nguyễn Duy Hình 1996 – Nguyễn Duy Hình. *Tín ngưỡng Thành hoàng Việt Nam*. Hà Nội, NXB Khoa học Xã hội, 1996.
6. Phan Khanh 2005 – Phan Khanh. *Le legs de Yersin – un site culturel et touristique de la province de Khanh Hoa // Alexandre Yersin. Un demi-siècle au Vietnam*. Séminaire sur A. Yersin, Nha Trang, 1^{er} et 2 mars 1991. Le fonds culturel (du Ministère de la culture, de l'information et des sports). 3^e édition. Nha Trang, l'Institut Pasteur de Nha Trang, 2005. P. 111-116.
7. Malarney 2002 – Malarney, S.K. *Culture, Ritual, and Revolution in Vietnam*. Honolulu, University of Hawai'i Press, 2002.
8. Nguyễn Gia Nùng 2016 – Nguyễn Gia Nùng. *Những mẫu chuyện về Yersin*. In lần thứ 2. HCM, Nhà xuất bản trẻ, 2016.
9. Oldmeadow 1997 – Oldmeadow, H. *"Delivering the last blade of grass": Aspects of the Bodhisattva Ideal in the Mahayana*. In: *Asian Philosophy*, 7-3, November 1997, pp.181-194.
10. Nguyễn Vinh Phúc, Nguyễn Duy Hình 2009 – Nguyễn Vinh Phúc, Nguyễn Duy Hình. *Các Thành hoàng và tín ngưỡng Thăng Long - Hà Nội*. Hà Nội, Nxb Lao Động, 2009.
11. Salemink 1995 – Salemink, O. *Buddhism on Fire. Buddhist protests against authoritarian regimes in Vietnam*. Casa nova: aspects of Asian societies / Paul E. Baak ed. – Amsterdam: Thesis Publishers, 1995. Pps. 35-54.
12. Salemink 2015 – Salemink, O. *Spirit worship and possession in Vietnam and beyond*. Routledge Handbook of Religions in Asia. Routledge: Abingdon, Oxon, New York, 2015. Pps. 231-246.

- 13.Seminaire sur Yersin 2005 – *Alexandre Yersin. Un demi-siècle au Vietnam*. Seminaire sur A. Yersin, Nha Trang, 1^{er} et 2 mars 1991. Le fonds culturel (du Ministère de la culture, de l'information et des sports). 3^e édition. Nha Trang, l'Institut Pasteur de Nha Trang, 2005.
- 14.Thiền uyển tập anh 1976 – *Thiền uyển tập anh*. Dịch giả Lê Mạnh Thát. Saigon, Nxb Đại Học Vạn Hạnh, 1976, 1999. Chuyển sang ấn bản điện tử: 2001. URL: <http://www.thuvienhaiphu.com.vn/datafile1/BE015404.pdf> (truy cập ngày 26.01.2023).
- 15.Nguyễn Minh Tường 2013 – Nguyễn Minh Tường. *Tín ngưỡng thờ thần Thành hoàng trong các làng xã Việt Nam*. Tạp chí Khoa học xã hội Việt Nam, số 10(71), 2013. Tr. 96-103.

Nguồn Internet (các trang web được truy cập ngày 26.01.2023)

- 16.Nguyễn Chí Khải. *Quần thể di tích lưu niệm nhà bác học Alexandre Jon Emile Yersin*. Trung tâm bảo tồn di tích tỉnh Khánh Hòa. URL: <https://ditichkhanhhoa.org.vn/index.php/2018/05/24/quan-di-tich-luu-niem-nha-bac-hoc-alexandre-jon-emile-yersin/>
- 17.Giáo Hội Phật Giáo Việt Nam. URL: <http://phatgiao.org.vn>
- 18.Hội ái mộ A. Yersin tỉnh Khánh Hòa trên Facebook. URL: <http://facebook.com/HoiaimoAlexandreYersin> Hội những người ái mộ bác sỹ A. Yersin tỉnh Khánh Hòa. URL: <http://hoiaimoyersinkhanhhoa.vn>
- 19.Khánh Hòa: Chùa Long Tuyên Lễ an vị tôn tượng Bồ tát Quan Âm (27.11.2012). URL: <http://nguoiphattu.com/tin-tuc/mien-nam/4946-khanh-hoa-chua-long-tuyen-le-an-vi-ton-tuong-bo-tat-quan-am.html>
- 20.IVAC – Viện vắc xin và sinh phẩm y tế. URL: http://ivac.com.vn/gioi_thieu/33/co-so-suoi-dau/vien-vac-xin.html
- 21.Lễ tưởng niệm 76 năm ngày mất của bác sĩ A. Yersin (01.03.2019). URL: <http://youtu.be/pcbFJJj3XHK>
- 22.Lễ tưởng niệm 77 năm ngày mất của bác sĩ A. Yersin (01.03.2020). URL: <http://youtu.be/4kLyQsXfITc>
- 23.Người Phật tử. URL: <http://nguoiphattu.com>
- 24.Phật, Bồ Tát là gì? Có bao nhiêu vị Phật, Bồ Tát? URL: <http://phatgiao.org.vn/amp/phat-bo-tat-la-gi-co-bao-nhieu-vi-phat-bo-tat-d39529.html>
- 25.Phim tài liệu “Ngài Yersin vĩ đại” (“Alexandre Yersin: Ce n'est pas une vie que de ne pas bouger”) (2014), Phần 1. URL: <http://youtu.be/SHLuiEznn6k>
- 26.Thông tin về Bảo tàng Yersin trên trang web của Viện Pasteur Nha Trang. URL: <http://pasteur-nhatrang.org.vn/noidung.aspx?id=1420&idd=acf54dfa7d>
- 27.Trung tâm bảo tồn di tích tỉnh Khánh Hòa. URL: <http://ditichkhanhhoa.org.vn>

Abstract

**THE CULT OF BACTERIOLOGIST ALEXANDER YERSIN
(1863-1943) IN MODERN VIETNAM**

Elena Gordienko

*Center for the Study of Religion,
Russian State University for the Humanities, RSUH*

The article examines the cult of the bacteriologist, the discoverer of the plague bacillus Alexandre Yersin (1863-1943) in modern Vietnam. The cult of Yersin developed in the place of his burial near the city of Nha Trang in the south of Vietnam, and Yersin is worshiped both as a rural guardian spirit in the Vietnamese folk religion (*thành hoàng*), and as a bodhisattva in Mahayana Buddhism, although he was not a Buddhist. Veneration of Yersin as a guardian spirit takes place at his grave. The popular veneration of Yersin was supported by the state: in 2013, a biography of Yersin was published in which his merits are referred as a basis for honoring him as the patron spirit of the area. In addition, secular ceremonies in honor of Yersin contain elements of religious practices rooted in the Vietnamese belief in the existence of the spirits of the dead and their active influence on the daily life of living people. I consider the veneration of Yersin as a new syncretic cult of post-secular Vietnam.

Keywords: Folk religion, tutelary deities, rural guardian spirits, bodhisattva, Yersin, Vietnam.